

Remissvar II avseende SOU 2017:101 Jämställt Föräldraskap och goda uppväxtvillkor för barn- en ny modell för föräldraförsäkringen. Slutbetänkande av utredningen om en modern föräldraförsäkring

Sammanfattning

Rädda barnen tillstyrker förslaget eftersom vi instämmer med dess grundläggande mål ett jämnare uttag av föräldrapenning. Vi vill dock understryka att vi ser stora problem med utredningens underlåtenhet att tillräckligt analysera förslagens konsekvenser för de mest utsatta barnen. För att Rädda barnen fullt ut ska kunna stå bakom förslaget, föreslår vi att regeringen tillsätter ett tilläggsdirektiv för att utreda och finna lösningar för att dessa barns rättigheter ska tillförsäkras.

Rädda Barnen vill med skärpa framhålla att förslaget om att reservera fler dagar för respektive föräldrar kan få negativa följder för flera grupper av barn. De har alla det gemensamt att de inte har två fullt ut fungerande vårdnadshavare. Utredningen tar i sin nuvarande form inte tillräcklig hänsyn till de allra mest utsatta barnens rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter.

Sammanfattningsvis är Rädda Barnen positiv till betänkandets förslag för att använda föräldrapenningen som ett styrmedel som kan bidra till en jämnare fördelning av uttaget av föräldrapenningen. Rädda Barnen anser återigen, samtidigt att det behövs ytterligare genomlysning av, och eventuell komplettering till, utredningens förslag utifrån grupper av barn som riskerar negativa konsekvenser.

Inledning

Rädda Barnen kommer i detta yttrande kommentera vissa punkter, med fokus på barns rättigheter och barns särskilda skyddsbehov. I de delar vi inte kommenterar, har vi inga särskilda synpunkter på utredningens förslag.

(7.1 Det bör införas en ny modell för föräldrapenningen) 7.1.6 slutsatser särskilt om barnperspektivet

Utredningen beskriver väl omsorgsbehovet spädbarn och mindre barn har. Dock saknar Rädda Barnen ett djupare resonemang om äldre barns behov av föräldranärvaro, och andra typer av omsorg och relationskapande jämfört med det yngre barnet. Rädda Barnen ser en ökande psykisk ohälsa bland barn och unga där familjens betydelse som skyddsfaktor är betydande. Engagemang även för äldre barn kräver närvaro, som i sin tur kräver tid. Rädda Barnen skulle gärna se att utredningen resonerat kring den minskade möjligheten att ta ut föräldrapenning under barnets 3-10 års ålder ur detta perspektiv.

Eftersom utredningen har sin grund i att underlätta för familje- och arbetsliv hade det varit intressant om utredningen lagt fram förslag som faktiskt gynnade barnfamiljer, och då särskilt ensamstående föräldrar i socioekonomiskt utsatthet att vara mer flexibla. Förslag som möjliggör att de kan vara mer med sitt barn, utan att lida svåra ekonomiska konsekvenser i en redan ansträngd ekonomi. Som vi senare i detta remissvar återkommande kommer att konstatera, förlitar sig utredningen på fungerande alternativa välfärdssystem. Till exempel skriver utredningen att *"Barn med funktionsnedsättning kan få stöd utifrån olika lagstiftningar"*. Rädda Barnen bekymras över att de ibland förödande brister i dessa system som drabbar många familjer inte diskuteras i någon betydande grad av utredningen. I vissa fall konstaterar utredningen att det finns barn som riskerar att inte få det stöd som de behöver, men föreslår inga åtgärder utan konstaterar att utredningen är generell och därmed inte kan ta sådana hänsyn. Rädda Barnen anser dock att utredningen har alla möjligheter att hantera de problem utredningen ser finns för barn med särskilda behov genom att till exempel föreslå tilläggsuppdrag till andra relevanta utredningar. En

sådan utredning, som hänger väl samman med utmaningar för barn med särskilda behov skulle kunna göras inom den översyn som görs av socialtjänstlagen, för att säkerställa att inga barn faller mellan stolarna.

7.2. Den nya modellen

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

Rädda Barnen anser att det är angeläget att skapa incitament för att föräldrar ska dela ansvaret för omvårdnaden om sina barn mer jämnt emellan sig. Barnet har enligt Barnkonventionen rätt till båda sina föräldrar och föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. FN:s kommitté för barnets rättigheter har vid flera tillfällen poängterat vikten av jämställdhet mellan män och kvinnor i deras egenskap av föräldrar. Bristande jämställdhet mellan män och kvinnor minskar familjens förmåga att främja barnets rättigheter. Rädda Barnen är övertygade om att det är bra för det stora flertalet barn att fler dagar med föräldrapenning reserveras för respektive förälder. Utredningen samlar viktig kunskap som visar på betydelsen av att använda föräldraförsäkringen som ett styrmedel för att möjliggöra för barn att få större tillgång till båda sina vårdnadshavare.

Samtidigt innehåller förslaget om en ny modell flera allvarliga risker för barn som lever i utsatta situationer. Vi ser framför allt att det finns fyra riskgrupper, vilka vi återkommer till i de olika förslag som vi ser påverkar respektive grupp mest:

- Barn som upplevt trauman under krig eller flykt
- Barn till ensamstående föräldrar
- Barn som inte har två fungerande föräldrar
- Barn som har ett större omsorgsbehov, på grund av till exempel psykisk ohälsa

Utredningen förlitar sig på att vi har fungerande välfärdssystem. Till exempel skriver utredningen att *”Barn med funktionsnedsättning kan få stöd utifrån olika lagstiftningar”*. Rädda Barnen bekymras över att de ibland förödande brister i dessa system som drabbar många familjer, inte diskuteras i någon betydande grad av utredningen. I vissa fall konstaterar utredningen att det finns barn som riskerar att inte få det stöd som de behöver, men föreslår inga åtgärder utan konstaterar att utredningen är generell och därmed inte kan ta sådana hänsyn. Rädda Barnen anser dock att utredningen har möjligheter att hantera de problem man ser finns för barn med särskilda behov genom att till exempel föreslå tilläggsuppdrag till andra relevanta utredningar. En sådan pågående utredningen som hänger väl samman med utmaningar för barn med särskilda behov skulle kunna göras i den översyn som görs av socialtjänstlagen, för att säkerställa att inga barn faller mellan stolarna.

Generellt ser vi också en motsättning mellan föräldraförsäkringens syfte att underlätta möjligheterna att kombinera familjeliv och arbetsliv, och förslaget om en ny modell som innefattar färre antalet dagar att tillbringa med sitt barn. Vi förstår att det finns en möjlighet att ta ut samma antal dagar som med nuvarande system om en förälder istället tar ut en del av en dag, och då inte nödvändigtvis får lägre ersättning i kommande förslag än inom tidigare system. Vi menar ändå att det är en stramare modell som kan få konsekvenser för hur en förälder ser på möjligheten att tillbringa tid med barnet utifrån dess behov. Utredningen lyfter även en viss problematik i att man utgår från det statistiska uttaget av föräldrapenningen. Och att det kan finnas bakomliggande behov som inte synliggjorts.

7.2.2. Föräldrapenning fram till barnets treårsdag

Rädda Barnen avstryker förslaget i sin nuvarande form. Utredningen beskriver att det finns en potentiellt större risk för föräldrar med ensam vårdnad att påverkas av ett glapp i föräldrapenningen i de fall de tillgängliga dagarna har tagits ut redan under barnets andra levnadsår. Konsekvensen för dessa små barn blir då att föräldern inte har möjlighet till samvaro med barnet under till exempel förskolans planeringsdagar, om föräldern inte tar ut

semesterdag istället eller obetald ledighet. Vi vet också utifrån Rädda Barnens rapporter om barn i ekonomisk utsatthet att det utifrån den senaste statistiken finns 66 376 barn som bor med en ensamstående förälder och som lever i ekonomisk utsatthet. Den ekonomiska sårbarheten hos denna grupp är stor och att inte få ekonomisk ersättning för tillfällena när en förälder förväntas vara ledig kan få stor negativ påverkan på barnfamiljens ekonomi.

Rädda Barnen ser därför allvarligt på risker kring det glapp som finns, både ur perspektivet att möjliggöra för barnets samvaro med sin förälder men också utifrån ett socioekonomiskt perspektiv. Rädda Barnen blir också bekymrade över att denna risk beskrivs inom ramen för utredningen utan förslag på åtgärd för att minimera risken

7.2.3 Föräldrapenningen från och med barnets treårsdag till och med barnets tioårsdag

Rädda Barnen avstyrker förslaget. Antal dagar per år efter barnets tredje levnadsår är lågt i förhållande till statistiskt underlag utifrån hur vårdnadshavarnas faktiska uttag ser ut idag. Utifrån det antal lov dagar, studiedagar och APT som finns reglerad i skollagen matchar det föreslagna antalet dagar inte med det reella behovet. Utredningen betonar att målsättningar är att skapa en balans mellan familje- och arbetsliv, därför bör också dagarna fram till tioårsdagen faktiskt underlätta detta. Är det så att en av föräldrarna av några anledningar inte kan, vill eller att det inte är lämpligt att ta ut sin andel av de fem dagar som är möjliga, försvåras situationen mycket för den ena föräldern som endast kan ta fem dagar per år, med möjlighet till att överföra maximalt två dagar till den andra vårdnadshavaren. Detta får i slutändan konsekvenser för barnet som inte har möjlighet att vistas hemma och med sin förälder vid lov dagar eller studiedagar.

7.2.6 Särskilt om begränsningarna för föräldrar som kommer till Sverige med barn

Rädda barnen avstyrker förslaget som det nu är formulerat. Rädda Barnen förstår utredningens ambition om att skapa en likvärdig föräldraförsäkring, vilket innebär att föräldrapenningen fördelas på barnets olika levnadsår utifrån när familjen kommer till Sverige. För en barnfamilj som kommer till Sverige under barnets tredje levnadsår innebär detta att det endast finns 30 dagar för samvaro mellan föräldrarna och barnet. Idealiskt finns det en möjlighet för barnet att snabbt komma in på en förskola när familjen blivit bosatt, men verkligheten ser ofta annorlunda ut, särskilt för de barn som allvarliga problem på grund av krig eller flykt. Men det kan också handla om barn med andra problem, funktionsnedsättningar eller sjukdomar som behöver utredas innan lämpligt stöd kan ges. Den föreslagna förändringen förutsätter enligt Rädda Barnen att de välfärdssystem som utredningen hänvisar till fungerar och snabbt tas i bruk, vilket finns anledning att oroa sig för.

För barn som har allvarliga problem på grund av trauman av krig eller flykt ska samhället erbjuda andra omhändertagandesystem inom vården och sjukförsäkringen. Den föreslagna förändringen förutsätter enligt Rädda Barnen att dessa system fungerar, och har kapacitet och kompetens att upptäcka och ta hand om traumatiserade barn som bosätter sig i Sverige. Att under 30 dagar, om barnet kommer under sitt tredje levnadsår, hinna ordna med undersökning, inleda behandling etc. kan vara stora problem även för föräldrar med ordnade förhållanden. Om föräldrarna själva är traumatiserade, nyanlända i Sverige och saknar kunskap i det svenska språket kan det vara oöverstigligt. För att förändringen inte ska få negativa konsekvenser för barn som lever i utsatthet som beror på krig eller flykt måste antingen omhändertagandesystem kunna garanteras, eller särskilda lösningar skapas för dessa barn, anser Rädda Barnen.

Det är positivt att utredningen benämner denna grupp barn och synliggör att de kan ha ett större behov av stöd. Utifrån ett barnrättsperspektiv bör det också säkerställas att de har rätt till samvaro och omsorg från sin eller sina vårdnadshavare.

Rädda Barnen anser att det finns en stor risk för att barn faller mellan stolarna ett särskilt efter de 30 dagar en småbarnsfamilj inte längre har rätt till föräldrapenning och den tid då familjen, enligt den föreslagna förändringen, ska få stöd av socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

7.2.8 Fördelning av dagarna mellan föräldrar.

Rädda Barnen anser att det är angeläget ur ett barnrättsperspektiv att ett barn får tillgång till sina vårdnadshavare. Samtidigt finns det många barn, vars föräldrar har goda skäl att avstå från att ta ut föräldrapenning, utan att de för den saken skull är olämpliga att dela vårdnaden med. I Rädda Barnens remissvar på den tidigare utredningen om en ny föräldraförsäkring "*reformerad föräldraförsäkring 2005:73, Kärlek, omvårdnad, trygghet*", finns en uppräknig av exempel på sådana fall. Det gäller till exempel när den ena föräldern är psykisk instabil, eller psykiskt sjuk, utan att falla inom kriterierna för dagens undantagsregler om allvarlig sjukdom. Nuvarande utredning ger inga svar på hur dessa barns rättigheter ska kunna skyddas för att de inte ska kunna utsättas för risk eller diskrimineras i förhållande till andra barn.

7.4 Lägstanivån inom föräldrapenningen ska tas bort

Rädda Barnen ser att de ekonomiska konsekvenser för den enskilde är små, och har således inga synpunkter på förslaget. För de föräldrar som tar ut grundnivå ser Rädda barnen en marginellt positiv effekt.

7.7 Ytterligare tid med föräldrapenning ska reserveras

Rädda Barnen håller med utredaren om att förslaget om att barnet till följd av ytterligare reserverade månader få en ökad tillgång till framförallt sina fäder. Detta eftersom fäder i dag är de som inte tar ut många dagar med föräldrapenning. På en strukturell nivå kommer detta att gagna de flesta barn. Rädda Barnen är dock bekymrade över att utredningen i så låg grad beaktar särskilt utsatta grupper barns situation. De barn vi ser som riskerar att inte få det stöd de behöver är:

- Barn som upplevt trauman under krig eller flykt
- Barn till ensamstående föräldrar
- Barn som inte har två fullt fungerande föräldrar
- De av de äldre barnen som har ett något större omsorgsbehov än genomsnittet

Trots att utredningen ger exempel på grupper som riskeras att allvarligt missgynnas, ger den inga tillräckligt konkreta förslag på hur dessa barns rättigheter ska skyddas. Det kan finnas många anledningar till att den ena föräldern inte kan ta huvudansvaret för barnets omvårdnad. Det förtjänar att påpekas att det inte behöver vara en far som är olämplig att vårda barnet. Utredningen går igenom de situationer då man redan idag kan göra undantag från fördelningen av föräldrapenningdagar, och föreslår utöver dessa endast en ytterligare undantagssituation, nämligen då den ena vårdnadshavaren avtjänar ett långvarigt fängelsestraff.

Rädda Barnen anser inte att detta förslag räcker för att värna om de särskilt utsatta barn som bara har en fullt ut fungerande vårdnadshavare. I de fall den fungerande föräldern ensam har vårdnaden får dessa barn, precis som andra barn, möjlighet till 460 dagar tillsammans med en förälder. Utredningen anser att det är svårt att införa fler undantagsregler, och att särskilt utsatta barns situation istället ska lösas genom ingripanden från socialtjänsten.

Rädda Barnen instämmer i utredningens ståndpunkt att många av de situationer då fler reserverade föräldradagar inte är till barnets bästa, egentligen inte ska lösas med hjälp av föräldraförsäkringen, utan inom ramen för individ- och familjeomsorgen. Men som Rädda Barnen även i tidigare remissvar pekat på, med tanke på den ansträngda

arbetsituation och den allmänna otillräcklighet som landets socialtjänster kan vittna om, så är det svårt att känna sig övertygad om att socialtjänsten kommer att kunna ge det stöd som föräldrarna och barnen behöver. Utredningens förslag måste därför kompletteras med en kraftfull förstärkning av individ- och familjeomsorgens resurser.

Så länge inget av detta sker är det med stor oro Rädda Barnen ändå väljer att ändå stödja utredningens förslag om att reservera fler dagar för respektive förälder, med tanke på den positiva effekt det ger för flertalet barn i Sverige.

7.12 Snabbhetspremien ska tas bort

Snabbhetspremien är bra ur ett barnperspektiv, då det underlättar för familjer att kombinera arbete och familjeliv. Rädda barnen ser att utredningen utgår mer från en "arbetslinje" än ett barns tillgång till samvaro med sina föräldrar.

7.14 Företagares villkor och möjlighet att använda föräldraförsäkringen

Utredningen konstaterar att "föräldrar som är företagare, dvs. personer som driver företag i vilken form det än må vara, generellt sett tar ut ersättning ur föräldraförsäkringen i något lägre omfattning än anställda, trots att de kan ha samma grundläggande rätt i sak till sådan ersättning och trots att de önskar ta del av försäkringen" vidare skriver man "Om effekten är att barn till företagare får mindre tillgång till sina föräldrar än de har behov av, är detta givetvis inte tillfredsställande ur ett barnperspektiv." Utredningen resonerar att anledningen till detta är att SGI-systemet inte fungerar för företagare som vill använda föräldraförsäkringen och bedömer att det behövs en skyddsbestämmelse för dessa företagare. Samtidigt konstaterar man, något förenklat, det är svårt att lösa detta utan att "frånga vissa principiella grunder för socialförsäkringarna". Rädda Barnen anser att utredaren härmed inte ger barnrättsperspektivet tillräcklig tyngd och att barn till företagare riskerar att missgynnas.

Rädda Barnen anser även att detta val, att inte föreslå ytterligare förändringar för företagares möjligheter att ta del av föräldraförsäkringen, är ett avsteg från utredningens strävan att föreslå förändringar för ökad jämställdhet. Detta eftersom man tidigare redogjort för att snedfördelningen i föräldraledighet mellan män och kvinnor är större i denna grupp än bland anställda.

7.16.4 Inkomsttaket vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst bör höjas

Rädda Barnen tillstyrker detta då det gagnar en tryggare ekonomi för barnfamiljer. Samtidigt noterar vi att utredningen inte föreslår motsvarande förbättringar för de barnfamiljer som lever i störst socioekonomisk utsatthet, vilket oroar oss.

7.19 Insatser ska genomföras för att öka kunskaperna om föräldraförsäkring, föräldraledighet och föräldrapenningtillägg

Rädda Barnen tillstyrker förslaget.

9.2.2 Barnets bästa och rätt till sina föräldrar

Rädda Barnen delar utredningens utgångspunkt att barn gynnas av en tidig och nära anknytning till sina föräldrar. Därför välkomnar utredningens ambition att verka för en jämnare fördelning av föräldraledighet och föräldrapenning mellan barnets föräldrar

Rädda barnen anser dock att de ökade risker förslaget medför, för att flera grupper av de mest utsatta barnen går miste om avgörande rättigheter, måste väga tyngre än de gör i nuvarande förslag

Det val utredningen gjort att inte införa undantag till gagn för identifierade grupper av barn i stor utsatthet, anser Rädda Barnen vara mycket olyckligt. Att som utredningen föreslår förlita sig på exempelvis socialtjänsten, saknar en realistisk barnkonsekvensanalys och Rädda Barnen ser inte att det är att ta barnets bästa på tillräckligt allvar.

9.2.3 Mål för integrationspolitiken och effekter av förslagen

Målet att uppnå en snabbare etablering är lovvärt och till gagn för många barn. Rädda Barnen anser dock att utredningens förslag inte tar tillräcklig hänsyn till den speciella situation och de behov barn och föräldrar som levt på flykt kan ha. Återigen saknas en flexibilitet i förslaget och en alltför blind tilltro till kompensatoriska systems tillförlitlighet.

Stockholm som ovan

Elisabeth Dahlin
Generalsekreterare